



אייר התשפ"א
מאי 2021

שמחה אבן־זהר – מפקדו הראשון של שירות הקשר ב'הגנה'

הקשר ב'הגנה' החל באיתות ראייה (דגלים, הליוגרף ופנסי איתות). בשנים תרצ"ו–תרצ"ט (מאורעות 1936–1939) גדלו צורכי התקשורת של ה'הגנה'. הארגון החל להשתמש גם ביוני דואר ובקשר רדיו, שהיה באותה עת טכנולוגיה חדישה ומתפתחת. כלקח מהקשיים שהתעוררו מההפעלה השונה של איתות ראייה בכל אזור הוחלט מראש להקים שירות קשר ארצי. המשימה הוטלה על 'דקל' – כינוי החשאי של שמחה אבן־זהר,¹ שהקים את שירות הקשר, עיצב את דמותו והיה מפקדו הראשון.

שירות הקשר, בפיקודו של שמחה אבן־זהר, הקים בקשיים גדולים רשתות איתות ראייה, מערך יוני דואר ותקשורת רדיו חשאית (נייחת), מערך הדרכה ומערך צפנים. השירות הקים קשר חשאי בין היישובים היהודיים ברשתות איתות ראייה וקשר רדיו בתדר גבוה (ת"ג), באיתות מורס, שהתבססו על מכשירים תוצרת בית שיוצרו בחשאי. מאז העלייה על הקרקע של חניטה במרס 1938 התבסס הקשר המבצעי ליישובי חומה ומגדל על קשר רדיו חשאי (שכונה באותה עת אלחוט). איתות הראייה, שנועד לקשר המנהלתי, שימש הסוואה לקשר הרדיו, שעצם קיומו היה סודי (נְקָס – 'סודי ביותר' בעגה של אותה תקופה). הקשר למבצעי ההפעלה היה תחום פעילות מרכזי של שירות הקשר. ספינת המעפילים הראשונה שבה הופעל קשר רדיו דרימגמי הייתה 'אטרטו א', שהפליגה מאיטליה לארץ בנובמבר 1938 כשעל סיפונה 300 מעפילים.

בעקבות פרסום הספר הלבן של 1939 ('ספר המעל'), שהגביל את העלייה היהודית ואת רכישת הקרקעות עלידי יהודים, התאחד היישוב היהודי בארץ במאבק נגד הבריטים ונגד מדיניות הספר הלבן. שירות הקשר הפעיל ב־9 במרץ 1940 שידור מחתרתי לציבור – 'קול ישראל' בגלים קצרים. לראשונה נשמע דבר ה'הגנה' בכל מקלט רדיו בארץ. ביוני 1940, לאחר כניסת איטליה למלחמה, הופסק השידור בעקבות היערכות משותפת של ההגנה והבריטים לסכנת פלישה של גרמניה לארץ – שכונתה מפעל ד' ('השיתוף'). במחאה על העברת רבים מאנשי שירות הקשר לפיקוד מפעל ד' וחשיפת נושאי קשר בפני הבריטים התפטר אבן־זהר בפברואר 1941 מתפקידו, וירחמיאל בלקין ('עזריה') התמנה במקומו לראש השירות.

לוט מאמר של שמחה אבן־זהר, **בראש הקשר של "ההגנה"**, שפורסם במקור בעלון **בהסתדרות**, עורך: יוסף אוליצקי, גיליון 47, שנה רביעית, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, הוועד הפועל, חשון תשכ"ו – נובמבר 1965, עמ' 72–84. המאמר מתאר את השנים הראשונות של שירות הקשר, שעיצבו את דמותו, אופיו ופועלו של השירות. **המאמר מתפרסם באדיבות המכון לחקר תנועת העבודה ע"ש פנחס לבון.**

אלי"ם (בדימוס) דניאל רוזן

¹ נולד בשנת 1905 בברז'ניצה (אז רוסיה, היום אוקראינה). בשנת 1921 הקים סניף של תנועת 'החלוץ' בסארני, הקים חוות הכשרה חלוצית, היה חבר המפלגה הציונית־סוציאליסטית. עלה ארצה בשנת 1925. אחרי מספר חודשים החל לעבוד בוועד הפועל של ההסתדרות הכללית. מונה למנכ"ל משרדי ההסתדרות ומאוחר יותר למזכיר הוועד הפועל והוועדה המרכזת. מונה לתפקיד ראש שירות הקשר הארצי עם הקמתו בשנת 1937 ושירת בתפקיד זה עד שנת 1941. בתחילת שנת 1947 הקים ועמד בראש 'לאסירנו', האגודה לעזרת האסיר והעציר היהודי, ועמד בראש הארגון עד לפירוקו עם הקמת המדינה. הקים את האופרה הישראלית והיה מנכ"ל האופרה עד לסגירתה בשנת 1982. נפטר בשנת 1992.

בראש הקשר של ה"הגנה"

— — — בשלהי 1936 נקרא ש. אבן-זהר על ידי דב הוז המנוח ויבדל לחיים ארוכים שאול חצי-רוב (אביגור) לעמד בראש יחידת הקשר של ה"הגנה". בתחילה — הוא מספר, היססתי לקבל המטימה. נתעוררו ספקות אם לא תהיה בעיני העובדה. שאין אני איש מקצוע זה. אולם הכרע אליהו גולומב, שדרש את כניסתי המידית לעבודה. כשקיבלתי את התפקיד היו ב"הגנה" יחידות אהות. הן פעלו על פי שתי שיטות: שיטת המורס והסאכפרד (את המורס היו מלמדים בדגלים, בפנסים, הליוגרפים וזמזמים. את שיטת הסאמפור לימדו על פי הכיסה הנהוגה באניות, היינו — היו מאותתים בשתי זרועות-עץ). היו גם התחלות באילוף יונים וכלבים. ולהבדיל. היה קיים מחנה-רציים. מבני הנוער, שהפליאו לעשות בתחומם.

— — — ארבע תקופות מציינות את התארגנותה של יחידת הקשר הארצית. בתחילה — המגעים הראשונים באלחוט; התקופה השנייה — הקשר ומפעל "בן-שמעון" (עליה ב'). שהתבטא בקשר אלחוטי עם אניות המפעלים משך כל תקופת מסען לאורך חופי הארץ עד עגינתן ופריקת מטענן; התקופה השלישית — הקמת התחנה האלחוטית, שעמדה לרשות המוסדות הלאומיים וקשרה את הארץ עם לונדון-הציונית; והתקופה הרביעית — גזירות הקרקע וראשית המאבק.

— — — הבטימה הראשונה היתה ליצור במהירות האפשרית קשר עם שתי הערים הגדולות: ירושלים וחיפה. על ידי יצירת מגע עם שני מרכזים אלה היינו מצליחים ליצור קשר — מסובך אכנס — עם רוב נקודות היישוב. חיפה היתה אחראית לקשר עם הפקדים הגליליים — ההתחנה והעליון — וירושלים היתה אחראית לקשר עם היישובים שבסביבתה: צפון דרום וי"המלה. עשרות קריות-ענבים, מוצא וכו'. כדי לבצע את המשימה צריך היה להקים את ההולנית הראשונה בתל-אביב גיפא. ולשם כך — השגת אנשים מתאימים. יצירת בעבודה. מקום איכותי ההנהגה וידיעה — "פכים קטנים" לכאורה, אך חשיבותם רבה במסגרת עבודה בלתי ליגלית. הקשיים הנכבדים. שהיו פעוטים וללא כל השוואה לסכנות שארבו. עלולים היו לעכב מדי פעם את ביצוע ההכנות.

כך, למשל, צריך היה זמן רב לעביר עד שמפקדי ה"הגנה", "הכירו" בחשיבות הקשר. במשך שנים. תוך המאורעות גופם. היתה אי-הידאה בחשיבות המפעל. דבר שנבע מכמה וורמים. וקודם כל מן העובדה שהמפקדים עצמם לא ידעו להסתפק במכשירי האלחוט. עובדה זו יצרה בתחילה חיץ לגבי כפקדים מסויימים. וזאת לזכור: המפקד ב"הגנה" שימש תמיד ראשון לכל פעולה. הוא שלט בכל כלי הנדק שהיו אז (וה"מבחר" היה גדול — אקדחים ממינים שונים...). אך הנה נוסף פתע כלי חדש שאינו יורה ושאינו יכול לגרום, לכאורה, כל נזק יסיר, לא לכנופיה ערבית ולא לסתם בדואים הכתנפלים עליך. ולמכשיר זה קפריזות מיוחדות — לשם מה הצרה הזאת?

— מה כבר יעזרו לי בתל-אביב אם אודיע להם שהתקפה ערבית נערכת עלי כרגע — טען באירוניה מפקד ידיע באחד מישובי הגליל. והוסיף אגב כך: "אולי תשלח אלי תל-אביב תגבורת..."

היו גם גירמים אחרים: הקשר דרש אינטליגנציה, גבוהה מן המקובל, הדבר חייב לימוד והשכלה רחבה יותר ולא מקרה היא שאנשי הקשר ראו עצמם כיחידה מובחרת וביצעו את תפקידם בשמך יוהרה. זאת ועוד: על הקשר נמנו לאו דוקא גברתנים. הפקיד זה מילאו בהצלחה הברות ונוער, ואלה — כך נדמה היה למפקדים מסויימים — אינם טובים לישיבה בעמדות. ואיזה ערך היה אז לחבר "הגנה" שאינו

קברן "חוצני-אבנים"

בק"ט רב

ע"י הפתרות "החלוץ" בסדרה

1927/7/17 חודש יולי 1927

למעונינים בדבר

בנה יאושף בי הצבר שמחה פנקלשטיין בתור ראש הקבוץ מראשיה ארגונו ער עלותו ארצה, בתור בזה מלא כל הפונקציות בקבוץ כגון: מנהל הספכה, מנהל עבודה, מנהל המזבירות, בלערו לא התנהלה שום עבודה. מפאת עלותו ארצה מסר ר"ח לקבוץ מפעלתי והשביע רצון.

בכרפת העובד:

חברי הנהלה: א. וינברג

המזכיר: מ. א. (מ.א.)

ראש הקבוץ: פולסטר . ל.



הערה: שמחה פנקלשטיין הוא שמחה אבן-זהר כיום.

בא בחשבון לתפקידי שמירה!! ברצון ובלא רצון העמד ענף הקשר, בשלבים מסויימים, בקרן זוי"ת. וקרה לא אחת שאנשיו, שלמדו את המקצוע בקורסים מיוחדים והתמחו בו, היו נלקחים לתפקידים אחרים, ולשווא היו הסענות: "השקענו באיש עבודה רבה, הוא רק גמר קורס מיוחד לקשר". התשובה היתה: "הוא צריך למלא תפקיד חשוב יותר". עובדה זו לא ריפתה את ידי העוסקים במפעל. נהפוך הוא. היא הרבתה ללכד את החברים ויצרה הווי תברותי מיוחד.

" א ה י נ ד ב "

בניית התחנה הראשית לא היתה כרוכה בסכנות. מעטים ידעו על התכנית, הכ! היה בחוקת נסיון. תאי הקשר הראשונים זה רק נבנו. לא היה כל יסוד לחשוש שדבר ההכנות גונב לבולשת הבריטית, מה גם שבאותה תקופה לא כונו עדיין חיציה לעבר מוסדות ה"הגנה". הצלחת בניית התחנה הראש גה, שכינוייה היה "אחינדב", כלומר, אחינדב — רמו לתרומה שניתנה למטרה זו על ידי ידידי ה"הגנה" בארצות-הברית — שימשה לנו דורבן להקמת תחנות-משנה בשביל מרכוים אחרים בארץ. אך בעוד הנסיונות הראשונים נעשים במעבדה שבתנותיו של שמואל לויבין (בעל חנות "אינטרנציונל") הוצרכנו לדאוג למקום איכסון התחנה הראשית ולמקום המעבדה הבלתי-ליגלית. היתה זו לא רק שאלה של מקום איכסון. התחנה היתה זקוקה לאנטנות, לרשת סבוכה של חוטים, אנשים נכנסים ובאים אליה, וקיימת תנועה חשודה שלא קל להצלימה מעיני בלשים ואף לא מסקרנים סתם, שלא פעם היתה הסכנה מפניהם גדולה. ומה נעשה במקרה של חיפושים? ואיך יבוצע ה"סליק"? ולאן יעלמו דאלחוטאים? — שאלות מעין אלו נתעוררו בליבות מסקדים אחרים.

אפשרויות רבות לא היו, מה גם שהיבא בחשבון, כי יעבור זמן מה עד שתתחיל הבולשת להתחקות על צעדינו, ומתוך הנחה זו קבענו את התחנה הראשית בביתו בתל-אביב, שהיה אז בשכונת הפועלים ט' ברחוב הירקון 234. היתה זו דירה בת ארבעה חדרים, ובני משפחתי היו אמונים על שתיקה ושמיירת סוד. גם העמדה הציבורית — כנזכירי התעד הפועל — נתנה מקום לאשליה, כי בביתו לא ימהרו אנשי הבולשת הבריטית לערוך חיפוש. מאידך גיסא, מציאותה של התחנה סמוך אלי איפשרה מגע הדוק יותר עם ראשי ה"הגנה", שהסתופפו בבית-החזר-הפועל: אליהו גולומב, דב הוז ויבדלו לחיים ארוכים שאול

מאירוב (אביגור), ישראל גילוי ועוד. לתחנה הוקצה בביתי מקום מיוחד. היפקדה עליה חוליית של אלחוטאים שפעלה במשך 24 שעות ביממה. כך נמשך הדבר חודשים רבים, ורק עם התעורר החשד, שמקומה של התחנה עלול להתגלות לבלולשת, הוחלט להעתיקה למקום חדש, אף הוא בצפון תל-אביב. לא בכדי נשארתי בגבולות הצפון. כאן רבו שכונות הפועלים ומעונות העובדים וידעתי כי בעת צרה יעמדו לרשותי כל בית-פועלים. שלרוב גם הכרתי את בעליו היכרות אישית. היה טעם נוסף: בצפון העיר נבנו בתים ורובעים חדשים והיה שטח מחייה גדול למסתר.

מכאן ואילך נדדה התחנה חוזר ונדוד.

בעוד נעשים הנסיגות הראשונים להפעלת התחנה בין תל-אביב וחיפה וכבר הוקמו חוליות הקשר הראשונות. מבעוד מועד עלה בידנו לרכוש, תודות לש"י, את הצופן (הקוד) ושיטת האלחוט שהיתה נהוגה במשרת המנדט — שיטה, שנראתה טובה בתחילה, עד שנפלו לידינו שיטות הצופן והפענוח הנהוגות בצבא היוגוסלבי ועל פיהן פעלנו אחר-כך.

הרב הראשי אישר הפעלת הגנרמור

בחדרי-חדרים ובסודי-סודות הלך ונאגר נסיון, ולא ארכו הימים וכבר היתה לנו קבוצת אלחוטאים ששלטה באופן הטוב ביותר בכל סבך הבעיות: כתב-הסתרים, דרכי פיענוחו, קליטה והאזנה.

מחלקת הקשר פעלה ללא צוות פיקודי. מדריכה נמצאו במחוזות ושם עשו את פעולתם, רובם שלא על מנת לקבל פרס. אני הייתי יוצא לביקורים בתחנות כל שבוע. ביום ששי ושבת ובשעת הצורך גם באמצע השבוע, אחר גמר העבודה השוטפת. הייתי גומא מאות קילומטרים וסורק אנב כך את התחנות שבכפר-גלעדי ועין-גב ועד כפר-מנחם בדרום ובית-הערבה בצפון יס-המלח. ולא פעם „קופץ” — במטוס — לסדום, שאף בה הייתה לנו תחנה. השתדלנו במיטב יכולתנו להרחיב את מעגל האלחוטאים. למטרה זו נתרכזה קבוצת אלחוטאים טובה. קיימנו למענה קורסים ארציים ושעורי הדרכה בישובים שונים, ובדרך זו הקנינו ידע במקצוע. אולם כל מה שעשינו לא היה אלא כטיפה בים. מדי שבוע הלך וגדל ההיקף, ולמרבה הקשיים קרה לא אחת שמפקדי המחוזות היו מנצלים את מומחינו לתפקידים שונים ללא התחשבות בצרכינו. זוכרני, פעם נתקיים בגליל העליון קורס לאיתות, אך לא עברו שבועיים וראש-פינה נשאה בלי מדריך. נתברר, כי המדריכים גומרי הקורס נלקחו לתפקידים אחרים, ובינתיים צריכה היתה העבודה השוטפת להימשך.

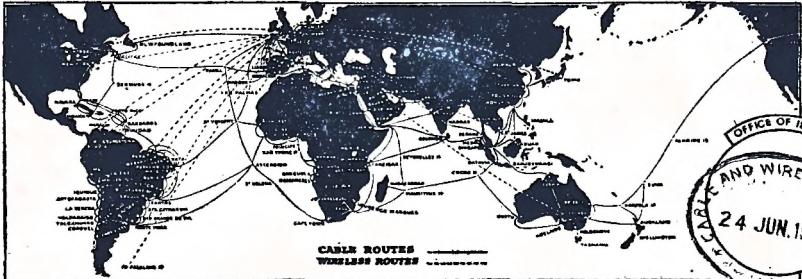
ההצלחה שהאירה פנים באירגון הקשר האלחוטאי הביך-עירוני גררה הרחבת הרשת. בהתאם להוראות הפיקוד העליון עסקנו כל הזמן בהקמת תחנות חדשות. כך הוקמה תחנת-שדה ראשונה באשדות-יעקב-אפקים — מרכז ביטחוני למשקי עמק-הירדן. במקביל לכך הוקמו תחנות-קשר נענו, בכפר-גלעדי, בדרום יס-המלח ובצפון. ובמרצת הזמן ביותר מ-60 ישובים! הרחבת הרשת לא היתה בעיה טכנית בלבד. כל תחנת אלחוט נשמרה בסודיות רבה, דבר שהיה כמעט בלתי-אפשרי בקיבוצים, שדירות החברים שוכנות זו ליד זו. הבחינה הבטחונית חייבה שאף השכנים הקרובים למקום התחנה לא ידעו ע? כך. ואמנם, בצרות צרורות עלה בידינו לשמור על הצד הקונספירטיבי. לשם כך היינו מתחמקים ובאים פעם בשעות בוקר מוקדמות ופעם בשעות לילה מאוחרות; פעם היינו באים כידידים, ופעם כקרובי משפחה — בכל מקום בהתאם לתנאים ולמסובות. אי-אפשר היה לבטוח בכל האנשים שהסתובבו בקיבוצים, מה גם שהיה יסוד להניח, כי בין האורחים נמצאים אף בלשים של הוד מלכותו ..

— — — כמה חזיות שמורות לי מאז. שטים מהן קשורות בישובים טירת-צבי וחניתה.

סירת-צבי, שעלתה על אדמותיה ביוני 1937, היוותה ישוב דתי על כל הבעיות הקשורות בכך. עם העליה חסר בה חשמל ואי-אפשר היה להפעיל את „אחינדב”. ובשוב זה הכרח היה שתקום תחנת אלחוט, משום שהכנופיות הערביות התנכלו לו. סירת-צבי היתה הנקודה הקיצונית-בשורת הישובים העברים בכיוון לבית-שאן — שמונה וחצי קילומטרים דרומית-מזרחית מן העיר הערבית. הסביבה היתה עוינת. בימות הגשמים היתה גם מנוחתה והקשר עמה ביצע על ידי מטוס. הסכנות שארבו היו גדולות, ומ אן הצורך במגע מתמיד. אמרנו לפתור את המחסור בחשמל באמצעות גנרטורים קטנים, אך מיד נתעוררה בעיה השבת. אנשי הקיבוץ סירבו בתוקף רב להפעיל בשבת את הגנרטור. וזאת לדעת: הקשר עם סירת-צבי שירת את כל הסביבה, כולל עין-חרוד — מקום מושבו של מפקד האזור. נאלצתי לנסוע אל

CABLE AND WIRELESS LIMITED.
(INCORPORATED IN ENGLAND)

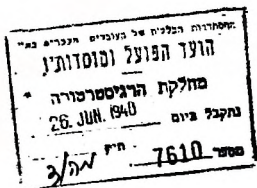
47



The first line of this Telegram contains the following particulars in the order named: Prefix, Letters and Number of Message, Office of Origin, Number of Words, Date, Time Issued in and Official Instructions—if any.

Circuit.	Clerk's Name.	Time Received.
	GD FC	

DAXT32/W LONDON 14 23 1248 VIA IMPERIAL -
LC - EBENZOHR HISTADRUTH 175 ALLENBY TELAVIV -
MINUTES 130 AND 135 MISSING PLEASE FORWARD
LOCKER



MARK YOUR REPLY *"Via Imperial"*

NO ENQUIRY RESPECTING THIS TELEGRAM CAN BE ATTENDED TO WITHOUT PRODUCTION OF THIS COPY.

נוסח האישרורים להעברת מברקים באמצעות המשרד הבלתי-ליגלי מהארץ ללונדון
— אישור קבלת החומר בשלמותו או בחלקו
היה זה קוד מוסכם בין ב. לוקר, חבר הנהלת הסוכנות היהודית בלונדון לבין ש. אבן-
זהר, כמפקד הארצי של הקשר ב.הגנה

הרב הראשי של ארץ-ישראל באותם הימים ולבקשו לפסוק הלכה בענין זה. והרב, שקיבלנו בלבביות רבה והתענין בעציות הבטחון, קבע, כי סכנה דוחה שבת וכי יש להפעיל את הגנרטור למען קיים את הקשר האלוהי... רק אז קיבלו עליהם את הדין בני טירת-צבי.

שונה הייתה החוויה בחנייתה. ישוב זה שימש כנקודת-ספר שנועדה לשמור על הגבול הסורי, שהיה פרוץ באותם הימים לכנוסיות ערביות. העליה למקום לוחה בקשיים רבים. השלטונות לא רצו לאשר את הקמתו ובשל כך נדחתה מפעם לפעם העליה, ומתוך שרבו הקשיים וגמלה ההכרה כי למקום ההתיישבות יש עלות גם בניגוד לציון השלטונות, רבתה הסודיות מסביב לתאריך הקשור בעליה, ויצא כך, שההודעה על מועד העליה לחנייתה נתקבלה באיחור-מה יאנו לא הצלחנו להשתלב עם העולים. אך מן ההכרח היה להעלות את "אחינב" אל ההר, מהר ככל האפשר. ואמנם, למחרת העליה הובאה התחנה. אך חנייתה, שעוד בלילה הראשון הדפה התקפה כבדה ושיכלה שנים ממגיניה, היתה סגורה ומסוגרת ובקושי אפשר היה להודיע למפקדה על בואנו. ולבסוף גם נתברר, שההודעה לא הגיעה.

את העליה להר לא יכולנו לבצע בשעות היום, שהרי הכלים שברשותנו היו בלתי יגיליים. הגענו, איפוא, בשעות הערב לנהריה מתוך תקווה שעם מדומי ערב נצליח להתחמק מעיני הצבא והמשטרה. לאחר חניה קצרה שמנו פנינו לחנייתה. אך איש לא ידע אל נכון את הדרך אליה. הסייר שניתן לנו בחיפה לא היה בקי בדרך. בכל זאת בחרנו לספס על ההר ולהגיע. וכך אנו מטפסים על ההר, עמוסים מכשירים, ובינתיים ירד הליל. לחזור לא יכולנו, גם לא רצינו, ולהתקדם — מסוכן. וכך היינו מגשימים בחושך וצפויים כל רגע להפתעה, ולמרבה הצרה היינו מאבדים מדי פעם את השביל העולה ההרה. שעות נטלטלנו. מדי פעם ניסינו לאותת לחנייתה וליצור עמה קשר, אך ללא הצלחה. סמוך לחצות עלה בידנו ליצור קשר עם המקום, ורק אז רווח לנו, אף כי עדיין צפויים היינו ליגיעה רבה עד בואנו אל שער הנקודה. נתברר, כי תעינו וכי עומדות רגלינו על גבול הלבנון... סחור-סחור הגענו עייפים ומתוחים, ושעות אחדות לאחר מכן פעל כבר „אחינדב“.

השוטרת העבריה, שהצילתני ממעצר

— — — בינתיים נתעוררה הבולשת הבריטית והחלה ב„קרב“ אלוטני. זמן רב תהתה על דרכי עבודתנו. ידיעות שהגיעו מסרו, כי בבולשת נתארגנה יחידה, שמטרתה להפריע בעד השידורים, וגדולה מזו: למצוא את מקום התחנה המסודרת, אך אנשינו לא איבדו עשתונותיהם. משהיו עולים האנגלים על הגל, היינו חופים אל גל אחר, ויש והיינו מטעים את האויב על ידי הפסקת השידור לזמן מה, ויש והיינו משנים את שעות השידור, אם כי לרוב פעלה התחנה הראשית גם ביום וגם בלילה.

יום אחד, משגברו ההפרעות, נקטתי צעד מכריע, והמעשה כך היה: במזכירות הראשית של ממשלת המנדט צעד בימים ההם פקיד יחיד-אנגלי בכיר, שבדיו הופקד ענין גילוייה של רשת האלוטני. הוא, בחריצותו הרבה, גרם לנו צרות צוררות, אך בידיו היה גם להקל על חיינו, על ידי הפסקת ההפרעות והחיפושים. בשיחה שקיימתי עם דב הרו, שהיה אז הממונה על המחלקה המדינית בוועד הפועל, הגענו למסקנה שיש לשוחח עם אותו פקיד בכל גילוי הלב ולנסות לרכוש אותו למפעלנו. ואמנם כן היה. כעבור ימים מספר דפקתי בירושלים על דלת ביתו במטרה להשיג אצלו ראיון (שם האיש אינו ניתן לפרסום גם היום). עוד אני משתהה, הדלת נפתחה והאיש מולי. חשתי שהוא נפעם. הצגתי את עצמי כבא-כוחה של ההסתדרות וביקשתי רשות כניסה. נעתר והכניסני לביתו. לא הכרנו זה את זה, אולם בחרתי לגלות מיד את מטרת בואי. אמרתי לו, שידועים לנו תפקידיו, אך אנו תובעים ממנו להרפות מאתנו. דברי לא נשאו אופי מאיים, אף לא תבעתי תשובה. בעצם, הייתי אני המדבר והוא המקשיב. השיחה היתה קצרה, לכל היותר עשרים דקות. עזבתי דירתו וחזרתי לחל-אביב.

מאז הביקור פסקו ההטרדות והחיפושים, וחשוב מזה: נוצר מגע שהיה לברכה. מאז היינו מוזהרים מבעוד מועד לקראת המתחולל לבוא.

לעזר רב היו לנו גם השוטרים היהודים ששירתו באגפים השונים של המשטרה המנדטורית, ובראש וראשונה בבולשת. אחת החוויות הקשורות עם המשטרה שמורה במעשה פעמי: לכאורה, אך היה בה כדי להעיד על עינם הפקוחה של השוטרים היהודים, ובמקרה שיסופר להלן — על עינה הפקוחה של שוטרת עברית, שאת שמה לא אדע עד היום.

בתוקף תפקידי הייתי נע בדרכים. הייתי מן הבודדים שהיה מצויד ברשיון המתיר לו להתנועע באופן חופשי בדרכים גם בשעות העוצר. כשוטר-מושבע קיבלתי גם רשיון לנשיאת נשק — דבר לא מבוטל בימים ההם.

בדרכי הארץ הראשיות היו כמה מחסומי דרכים. בצפון היו המחסומים הציוריים בכניסה וביציאה לחיפה, בנצרת ובראש-פינה. ב„צ'פוסט“ ניצבו שוטרים בריטיים שהיו עורכים חיפושים ועוצרים כל חשוד. במכוניתי היה, אמנם, „סליק“ שלא ניתן להתגלות, אבל לא תמיד אפשר היה להכניס בו את כל הכלים והמכשירים ולא אחת צריך היה מזל כדי לעבור את המחסומים. באחד הימים מיהרתי לטירת צבי ובמכוניתי משדר בעל עוצמה גדולה וכן אביזרים שונים — טרף שבטריפה. מתוך שהייתי בידירות עם שוטרי המחסומים הנחת, משום מה, כי אף הפעם תעבור נסיעתי ללא תקלה, אך בעוד אני מתקרב אל המחסום הראשי סמוך לחיפה והנה יוצא לקראתי שוטר בריטי בלתי מוכר, ופניו לעריכת חיפוש

במכונית. לשנות את כיוון הנסיעה כבר לא יכולתי; היה מאוחר. התקדמתי עם שורת המכוניות שלפני וכשהגעתי למחסום נתבקשתי להציג את תעודותי ולצאת מהמכונית כדי לאפשר עריכת החיפוש. המצב היה חמור ולא ידעתי באיזו דרך אבחר. ואילו השוטר בשלו. ביצעתי הוראתו ויצאתי, אך בו ברגע נשמע קול צעקה מתוך ה"פיל-בוקס" שהיה סמוך למקום.

— ג'והן, אין צורך לבדוק, אני מכירה את הג'נטלמן!
— את בטוחה? — חזר ושאל כשהוא מפנה פניו אל ה"פיל-בוקס".
— ודאי! — נשמע בבטחון קולה של שוטר.
... ניתן לי מעבר חופשי.

56/49/GS.

CRIMINAL INVESTIGATION DEPARTMENT,
JERUSALEM.

15 July, 1947.

Officer I/c. Latrun Detention Camp.
Officer I/c. Womens Prison, Bethlehem.
Commandant, Latrun (Military) Detention Camp.

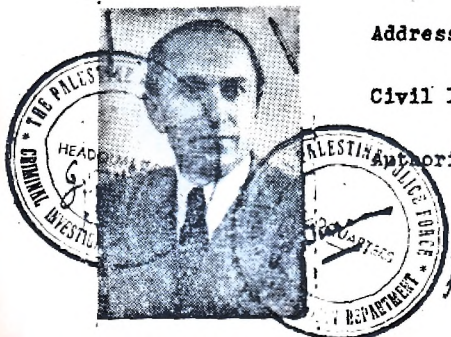
The bearer Mr. SIMHA ISM-ZONAR

is a representative of the General Council of the Jewish Community and is authorised by the Government of Palestine to visit Jewish detainees on any day (except Saturdays and Sundays) between the hours of 10 a.m. and 12 noon and between 2 p.m. and 4 p.m. subject to the provision of Camps and Prison Regulations.

Address 33 Rothschild Blvd. Tel Aviv

Civil Identity Card No. 326/5

Authority C.S. 6147 No 56/176/46 dt 10 JUL 47.



J. Sullivan
Mr. ASSISTANT INSPECTOR GENERAL.
C.I.D.

רשיון קבוע מטעם ממשלת המנדט לשמחה אבן-זהר לבקר בכל מחנות העצורים (טרון, בית לחם) בתוקף תפקידו כיושב ראש, לאסירנו" מטעם הוועד הלאומי היהודי ארץ-ישראל.

את השוטר לא הכרתי. שבע לאחר מכן פגשתי בירושלים במגרש הרוסים בסביבת בית-הסוהר המרכזי ונכנסתי עמה בשיחה. ומשנתברר לי כי היא יהודיה שאלתי, מאין היא מכירה אותי? חייכה אלי ואמרה:

— לא רק שאני מכירה אותך, אני גם יודעת מה אתה עושה ובשביל מה אתה נוסע כל כך הרבה בדרך תל-אביב-חיפה...

המעפילים הורדו לחוף לאור-היום

— — — בינואר 1938 הגיעו העולים הבלתי-ליגליים הראשונים במסגרת מפעל „בן-שמעון“ ספינה קטנה בשם „פוסידון“ וזקה עוגן בין נתניה ואביחיל והורידה 65 מעפילים. היה זה אחד הנסיונות החוזרים ונישנים בארגון ההעפלה, שהפך במרוצת הימים לתנועה גדולה. אך בינתיים חסר היה נסיון. כך, דרך משל, נקבעו סימני הקשר בין הספינה והחוף על-ידי שלושה פנסי נפט שפוטם, שהיו תלויים בצורת משולש על אחד מקירות בנין גבוה שבחוף... אחר „פוסידון“ הגיעה לחופי הארץ „ארטימידיה“ ובה 128 מעפילים, אולם הפעם הוכנסו כבר „שכלולים“, ובראש וראשונה בקשר האלחוט. מתוך שחששו לגילוייה של האניה על ידי הבולשת הבריטית, בחרנו קשר אלחוטי „חד-סטרי“ ובהתאם לסידורים שקבעתי התחיל הקשר עם האניה לפעול סמוך לחופי הארץ (עדיין לא היתה תחנה בעלת עוצמה שבכוחה לשרד למרחקים גדולים). למטרה זו נקבע השימוש בתקליטים, היינו, עם השמע קול „המרסליוזה“ ידע מפקד האניה, כי עליו להתקרב אל החוף ולזרוק עוגן, ולהבדיל — לקול שמיעת „טוריאדור“ היה עליו להפנות מהר ככל האפשר, את חרטומה של הספינה אל לביים, כי סכנה אורבת.

ככל שגברה תנועת ההעפלה גדל המגע עם האניות. מכל ספינה נלמד מוסר השכל, שהתבטא מיד בשיכלול אמצעי הקשר, ובמרוצת הזמן הוקמה ליד „אחינדב“ יחידה בשם „גדעון“, שעסקה רק בענייני ההעפלה. למרות זאת, משהיתה מתקרבת אל חופי הארץ אנית מעפילים, היה „על הרגלים“ כל צוות-הפיקוד של „אחינדב“ ואיש לא היה עוצם עין באורג לילות מורטי-עצבים.

כל אותה עת חזרו ונישנו קריאות הצלה מפליטים יהודים שזעו בספינות רעועות על פני שבעה ימים. רעבים, צמאים, עייפים עד אפס כוחות וחסרי-כל היו המעפילים מגיעים אל חופי הארץ. תנועת ההעפלה, שבחלקה הגדול היתה עדיין ספונטנית ובלתי מאורגנת, דחפה את השלטונות המנדטוריים לאחוז בכל האמצעים כדי לרכא את המפעל באיבו. למטרה זו הוקמו משטרות-חופים מיוחדות, שצוידו במכשירי קשר אלחוטיים, פטרולים של שוטרים אנגליים-ערבים נצו לאורך החוף ובלשו אחר כל תנועה חשודה. לאורך החופים שוטטו סירות משטרה מיוחדות מצוידות במיטב הנשק ובמכשירי אלחוט. הצבא הבריטי העמיד כלי רכב ומטוסים ומאות סוכנים, ששרצו בגמלי הים התיכון; כולם עסקו בבילוש אחר מעפילים יהודים. העורמה, הזריזות וההקרבה שציינו את בחורינו לא תמיד עמדו מול אמצעים אלה. מארגני ההעפלה, שעשו אז את צעדיהם הראשונים כשהם חסרי אמצעים אלמנטריים, לא יכלו להתגבר על המנגנון הבריטי המסועף וכמעט ומן הנמנע היה לחמוק מעיניהם. זכורה היטב לאנשי ההעפלה והקשר הפרשה באנית המעפילים „טייגר-היל“, שחתרה לארץ ובה 1189 נפשות — אחת האניות האחרונות שהגיעו לארץ עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. הבולשת עקבה אחר תנועתיה של „זייניקוס“ („טייגר-היל“) כבר בראשית צעדיה. עוד בשלהי יוני עלה בידי הש״י להעתיק מברק סודי שנשלח לכל מרכזי הבולשת ומשטרת החופים ובו הודעה כי האניה יצאה לקונסטנצה שברומניה לשם הסעת יהודים בלתי ליגליים לפלשתינה. מאז לא פסקה הבולשת לעקוב אחר האניה. ובכל זאת אמרה מפקדת „בן-שמעון“ לפרוץ את טבעת המצור.

שלא כבפעמים הקודמות נבחר חופה הדרומי של הארץ למקום עגינתה של האניה. בכוונה להביא את הספינה לסביבות אשדוד, סמוך לנביינס, בחוף ואדי-סוכרר. המקום רחוק מישוב עברי, התחבורה אליו קשה, לאורך קילומטרים רבים צריך לכתת רגלים בדיונוז, אך דווקא משום כך נדמה היה, כי יותן להסיח את עינה של משטרת החופים. ימים אחדים לפני „שעת-האפס“ נשלמו ההכנות, ובליל ההורדה היו בחוף צרכי אספקה ועזרה ראשונה, לכל צרה שלא תבוא. חיכו גם אוטובוסים להעביר את המעפילים למקומות מבטחים. ואנו, צוותי „גדעון“, היינו ערוכים בחוף.

הלילה היה בעיצומו משנוצר המגע האלחוטי עם האניה. הכל התנהל, לכאורה, כשורה, ולאט חתרה הספינה אל החוף וכבר אפשר היה להבחין בצלליתה ולשעה קלה נדמה, כי ניתן יהיה

להצרים על משמרות החופים. ב־23.00 בקירוב נשמעו פתע צורות מקלט ואלומת אור גדולה
נזרקה לעבר הספינה. ועוד בטרם ניתן לקבוע מה אירע וכבר נשמע מבעד למקלט קולו של
פזי (האלחוטאי של האניה) כשהוא מודיע בהתרגשות: — יורים מהחוף!

ושב פילחו צורות את החלל. נשתררה דומיה מעיקה. ברור היה, שהאניה נתגלתה למשמרות
החופים וכי סכנה אורבת. בינתיים הגיע גם דו"ח ראשון מן האניה, שמכר על הרוגים ופצועים
(עדיין לא היה ידוע מספרם) וכי באניה פאניקה. כתריאל על הסיפון! — בקע קולו של פזי מבעד
למקלט — יש הוראות? אך כתריאל, מפקדה של "טיגרי-היל", לא חיכה להוראות. בעוד התדהמה
גדולה, הורה להפנות את החרטום אל לב ים ותוך תמרון מוצלח עלה גידו להתחמק. זמן קצר
לאחר מכן קלט "גדעון" הודעה, כי נותק המגע עם "יפת" (כינויים של האנגלים).

עתה צריך היה לערוך, "סליק", היתה סכנה לבוא המשטרה. ואם כי מראש הובאו בחשבון
הפתעות וגקבעו דרכי ה"סליק", הנה עתה עמדנו בפני קשיים חמורים. הרגליים בוססו בחול,
מכשירי הקשר העיקר ובלב פחד וכאב. משהגעתי עם בוקר לתל-אביב וחדשנו את המגע עם
האניה גילו מברקיה מה חמור מצבה. נתברר, כי באניה שני הרוגים וכמה פצועים. והעיקר: פחד
נפל על הצוות האיסלקי והוא דורש להסגיר את האניה לשלטונות. כתריאל השיב בשלילה והשתלט
על המלחים. אך מצב הרוח ממשיך להיות קשה וקיימת סכנה להתמרדות. עזה ברור היה כי האניה
לא תצליח לחמוק מעיני משמרות החופים. ידיעות שהגיעו ממקורות משטרתיים מסרו, כי הוטל
מצב הכן בכל משמרות החופים וכי מטוס סיור נשלח לעקוב אחר הספינה. מאידך גיסא, הדוחות שהגיעו
מכתריאל, אם כי נשאו אופי אופטימי, לא העלימו את הקשיים.

השיקול הבטחוני והמדיני דרש לסטות מן המקובל. היתה זו פעם ראשונה שמשטרת המנדט
פגשה את המעפילים באש והפילה בהם חללים, והיה יסוד להגניה, כי דעת הקהל בעולם לא תצוץ
צעדים מעין אלו ותגנה את הממשלה על מעשיה. ואשר לצד הבטחוני — לא היתה תקווה רבה, כי
אפשר יהיה להוריד את המעפילים מבלי לגרום לקרבנות חדשים. וזאת לזכור: "טיגרי-היל"
הגיעה לחופי הארץ ממש עם פרוץ מלחמת העולם, באחד בספטמבר 1939. ניתנה, איפוא, הוראה
לכתריאל לעגון לאור היום בחוף תל-אביב.

ההודעה ששודרה היתה קצרה, מלחה בסימון המקום שעל האניה להגיע, היינו: מול "הבית-
האדום", בימים ההם ברחוב הירקון בין פרישמן ושדרות הקרן הקיימת. סמוך לחוף היה על
כתריאל ופזי וכן על הקברניט והמלחים לקפוץ אל הים, לשחות צפונה לעבר בית הקברות המוסלמי.

Permit to visit Central Prison at Jerusalem and
Acre and the Remand Prisons at Haifa
and Jaffa and Women's Prison Bethle-
hem only.

The bearer.....Mr....S...Ebensohar.....

is a voluntary prison visitor and he ~~is~~ is permitted to
visit the prison in connection with this work.

Date 9th August, 1947.

Commissioner of Prisons

רשיון קבוע מטעם ממשלת המנדט לשמחה אבן-זהר לבקר בבתי הסוהר ביפו,
חיפה ובית סוהר לנשים בית לחם, בתוקף תפקידו כיושב ראש "לאסירנו" מטעם הוועד
הלאומי ליהודי ארץ-ישראל.

מקום שם יחכו אנשי ה"הגנה" שידאגו לאיכסונם. חזרנו על ההודעה פעמיים. תנאי הקליטה לא היו טובים וכמה מילות־קוד לא נקלטו, אך לבסוף נתקבל אישור כי המברקים פוענחו וכי ההוראות תבוצענה בשלמותן.

ואמנם כן היה. לאור היום התקרבה האניה וזמן קצר לאחר מכן היה תקוע חרטומה בחול, מרחקימה מהחוף. בעוד קהל הצופים בחוף תוהה במתרחש, החלה הורדת המעפילים. נתרבר, להפתענו, כי השלטונות אינם יודעים דבר. נוצר קשר חבלים וסירות וכבר החלו יורדים מעפילים. תוך חצי שעה הורדו יותר משלוש מאות מעפילים שנתערבו בקהל והצליחו לחמוק מעיני המשטרה. שהגיעה במאוחר. תוך המהומה הגיעו בשחיה הקברניט והמלחים למקום המיועד והם נאספו על ידי אנשי ה"הגנה". כתריאל ופזי, שמשום מה השמאילו בשחיתם, לא הגיעו למפגש שנועד אך השנים, שידעו את מקום משכני, לא היססו לדפוק שעה קלה לאחר מכן על דלת־ביתו.

"תמר" — תחנת השידור שקישרה את היישוב עם לונדון

— — — מלחמת העולם השנייה מצאה את הישוב במצור מבית ומחוץ. המגע עם העולם החיצון היה בלתי אפשרי. הצנורה הבריטית, שנועדה בעיקרה למנוע סיוע לאויב, לדכא תעמולה נאצית, נטלה על עצמה תפקיד נוסף, בלתי־חוקי ושרירותי: להחניק כל ביטוי יהודי נגד מדיניות ה"ספר הלבן". אולם, גם אילו לא היתה ידה של הצנורה חזקה, גם אז לא ניתן היה למוסדות הלאומיים להשתמש בדרכי הקשר המקובלים. מנהיגי הסוכנות היהודית, שהיו בתנודה בין לונדון וירושלים, זקוקים היו למגע בלתי־אמצעי. בתחילת המלחמה היו אמנם יוצאים שליחים מיוחדים לארצות הסמוכות, מצרים או לבנון, ומעבירים משם ידיעות שונות, אך גם דרך זו נחסמה. ידענו על הקשיים, אולם לא היו אמצעים כדי לבנות תחנה משרדת בעלת עצמה גדולה. בהתיעצות עם צוותי הטכנאים הגעתי למסקנה, כי ניתן לבנות רשת אלחוט למרחקים, שתקשר אותנו עם אנגליה ואולי גם עם ארצות־הברית. אולם לצורך זה היינו זקוקים לשני דברים: אמצעים כספיים; חלקים ומכשירים שלא היו בארץ.

כאשר העליתי בפעם הראשונה הצעה זו לפני המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית וביקשתי את האמצעים הדרושים — נעניתי בשלילה. ביקשתי 150 לירות בשביל לרכוש את המכשירים ההכרחיים, אולם לאנשי המחלקה המדינית היו כנראה, ספקות רציניים, אם אמנם מסוגלים אנחנו להקים מפעל כזה. חזרתי על הצעתי מפעמים מספר. אך למעשה דבר לא זו. הכוונה היתה טובה, הרצון היה כנה, אבל עיכבו גורמים שונים. עד שיום אחד, בשיחה עם בן־גוריון, שהיה אז יושב־ראש הנהלת הסוכנות היהודית, נאמר לי: "תתחיל בהכנות" וכעבור מספר ימים אף קיבלתי המחאה כספית ראשונה, על־סך 25 לירות.

עתה עמדה השאלה, איך להשיג את החמרים ובאיזה מקום לבנות התחנה. היה ברור, שאין לבנותה באחת משלוש הערים הגדולות, מבהינת קונספירציה. לא טוב היה לרכו את הכל בעיר, מה גם שתחנה מעין זו דרשה תנאים נוחים מאלה שיכולנו להבטיח בעיר. היה הכרח, איפוא, לבנותה במקום יישוב קטן, שבו נוכל להיות בטוחים, כי גם אנשיו לא ידעו על מצאותה. ויסלחו לי מכרי בקיבוץ גבת ששם היתה התחנה. לא פעם נאלץ הייתי לספר להם תירוצים שונים לסיבת ביקורי התכופים במשק...

מדוע נבחרה גבת דווקא למטרה זו? כאשר החלטנו על בחירתה כמקום התחנה המשדרת הגדולה, הבאנו בחשבון כמה נימוקים: היתה זו נקודה שנמצאה במרכז הארץ ושערנו, שתמיד אפשר יהיה להגיע אליה; הקבוצה הצטיינה בחברים מוכשרים ואחרים; המקום המיועד לבנין התחנה הת־קרקעית, היה מחוץ למשק ולא היה עלול לעורר שום חשדות כל זמן הבנייה, תקופה שנמשכה מספר חודשים, ופרט נוסף, בלתי מבוסס בימים ההם; מזכיר המשק הגיש את מלוא העזרה; האלחוטאית שנועדה לעבוד בתחנה היתה חברת המשק. ואמנם, כל התקוות שתלינו במקום לא איכזבו.

כאשר נפלה ההכרעה, החילונו בונים את התחנה, שבה היו שני חדרים ת־קרקעיים, אליהם היינו יורדים בסולם מיוחד, ובלילות בלבד. גרטרודים מיוחדים הבטיחו את עוצמתה (חלקים מהמכשירים הובאו מארצות־הברית ובאמצעות עסקני ארץ־ישראל העובדת ובראשם ידידי וחברי



בתשובה נא לתזכיר
in reply please quote

טלפון: 4201-4208
טלגרמות: עיריית תל-אביב
Telegr. Municipality Tel Aviv

222 באב ושלטון תל"ג

מי אמר שאתה יקר,
זהו ליתרון לך. אפוא לך אפוא נא אתה הנאי
מנאי ונאמר הנני מנאיך. אכן נא אתה ונא
כי משכנתי את הישות והשכל והעצמות
אכדולתן האנושית אידן אדמינו פתח
קולתו אין שפתו קלוה ומלואו אלה והתפנין
כפי נק הדבנו אדמה אלה או עקב אדמי אדנות
אופור זהובל דמך דמך נא
נא נא את נכמתו והשגית אקדמת ונא
מקלותו והלואי שרעפי זיכר זה שחננו
אדמינו אדמות ונאמר אדמינו אדמינו ונא
והקלות

נא כפי נני והשכלתו
ונא את נא



עם שחרורו של יש"ר
ראל רוקח ז"ל יחד עם
יתר ראשי העיריות מ"ר
מעצרו בלטרון — שלח
לש. אבן-זהר, בחוקף
תפקידו כיושב-ראש ל"ר
"אסירנו" מטעם הוועד
הלאומי ליהודי ארץ-
ישראל, מכתב הברכה
לשנה חדשה.

אייזיק המלון). המגורות ויתר החלקים שלא היו בנמצא הובאו ממצרים, ולתפקיד זה הייתי "ניגש"
מפעם לפעם לארץ הגילוס. כשהושלמה התחנה החלה תקופת הנסיונות. מיד נערמו קשיים בקליטה
בשל תנאי מזג האוויר ובשל הפרעות טכניות אחרות. נתברר, כי יש צורך להקים תחנת קליטה
ושידור באנגליה גופא, אך הדבר לא בא בחשבון. אילו, חלילה, נתפסה תחנה מעין זו, היתה
נשקפת סכנה רבה לא רק לאחראים לה, אלא עלולה היתה לסבך את הסוכנות היהודית כולה.
הכרח היה, איפוא, לסמוך מבחינה מסוימת על הנס. ולא אחת קרה ששידורים שלנו לא היו
נקלטים באנגליה ומן ההכרח היה לחזור ולשדר אותם מברקים פעם ופעמיים ואף שלוש פעמים.
הקשר עם לונדון היה באמצעות מברקים ליגליים, שהיה מריצים ברזל לוקר — חבר הנהלת הסוכנות
היהודית בלונדון באותם הימים — על פי כתובתו של דוד רוס. משהחלה התחנה פועלת נתגלו

קשיים והפרעות בלתי צפויות עד כדי סיכון המפעל. במרחק לא גדול מגבת היה נמלא-אוויר של ה.ר. א. פ. ולו תחנת אלחוט גדולה ומשוכללת, ועלינו היה לעבוד מתחת לאפם. בזמן הראשון היה חשש שמא נתגלה, אך סודנו לא נתגלה לעולם. יתכן שהשכנות עמדה לנו.

התחנה, שקראנו בשם „תמר“, פעלה ללא הפסק ועל הקשר עמה היה ממונה מסעם המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, המנוח ראובן שילוח (זלנר), שהיה מביא לי כמעט מדי יום ביומו מברקים ארוכים, מכתבים ממש, שצריך היה לשדרם ללונדון, ועצם הפיכתם לשפת הצופן המקובל ברשת שלנו היה ענין מסובך. ואמנם, היו קוריוזים רבים. כמה מעובדי התחנה שלנו בחלקי הארץ השונים, שלא ידעו על „תמר“, היו מביעים לא אחת את תמיהתם על צורת המברקים שהיו קולטים על פי צופן דומה לשלהם, ותמהו, מניין לתחנה האלמונית צופן מוצלח כל כך... ומדי פעם היו האלחוטאים מגישים את המברקים שנקלטו לפיענוח ולעיון דחוף... בהתאם לסידורים שנקבעו בין התחנה המשדרת שלנו לבין לונדון הקולטת הייתה „תמר“ מתחילה בשידוריה באחת בלילה, ומוסכם היה כי במידה ואין מה למסור, מכריזה האלחוטאית „ערב טוב“ מסיימת בלילה טוב“ וסוגרת את התחנה.

ע מ ג ז י ר ו ת ה ק ר ק ע

משלוח המברקים באמצעות „תמר“ כרוך היה במאמץ פיזי רב. על פי רוב צריך הייתי להגיע לתחנה בעצמי (רק במידה שהיו מברקים קטנים ובעלי ערך מישני הייתי מעבירם דרך הרשת הרגילה), וזוכרני במיוחד ליל חורף אחד. בחורף גשם שוטף, השעה סמוכה לחצות ומישהו מתוסק על דלת ביתי. ראובן שילוח. זה רק הגיע מירושלים ועמו מברק בהול המשתרע על כמה עמודים רחבי שוליים ובקשה בפיו, בשם אליעזר קפלן המנוח, שצוד באותו לילה ישודר המברק לונדונה כדי שיגיע ככל המוקדם לויצמן. ואמנם, מתוכן המברק נחברר מיד, כי המדובר הוא בגזירות הקרקע ובעניינים חיוניים אחרים הקשורים בפגישה עם הנציב. לא היה כל מקום להיסוסים. כאשר הביא לי ראובן את המברק הארוך ובשעה כה מאוחרת, הספקתי עוד להורות ל„תמר“ להחזיק את התחנה פתוחה עד לקבלת מברקי, אך מאחר שמחוגי השעון נעו, לא היה סיפק בידי להפוך את המברק לשון סתרים והחלטתי לצאת מיד לגבת ובלבד שלא לאחר את זמן השידור.

סמוך לחצות שמתני פני לעמק, אך לרוצ המזל אירעו כמה תקלות. סמוך לחדרה נקרעה חגורת המצנן במכונית ועד שהספקתי להרכיב אחרת בגשם הדולף נחברר, כי אבדו 20 דקות יקרות. עוד אני ממהר והנה הגעתי לשערי עתלית בתקופה ההיא היו נסגרים שם שערי הכביש לפנות ערב. על אם הדרך היה קייד, בית-סוהר ואיש לא יכול היה לעבור בדרך זו, אך אני, שהייתי מצויד ברשיון נסעה מיוד, חציתי מקום זה בלילות לא פעם, ורוב השוטרים הכירוני וכבר פסקו לשאול לפרטים. גם הפעם הנחתי, כי בבואי לשערי עתלית לא תארע לי תקלה וכי אוכל להמשיך דרכי ללא הפרעה. אולם, כשהגעתי אל השער ואתתי באודות המכונית שיפתחי את השער, לא נעיתי. לבסוף התקרב שוטר ערבי ובצעקות הודיעני, כי בידו הוראה שללא רשות הקצין הממונה עליו אין לפתוח את השער. תבעתי בתוקף את פתיחת השער, אך דבר אל העצים והאבנים... ושוב חלפה שעה קלה. עוד אני תוהה מה לעשות ובמרחק מה, בתוך המתנה, נראתה קבוצת אנשים המתקרבת למכונית. אך חזיו ורעם! בראשם, לא פחות ולא יותר, הקצין קפארטה. כשהבחנתי בו, עברה בי לחלתי. חשתי בעליל, כי הנה מתרגשת ובאה צרה. אולם ברירה לא הייתה בידי. אורתי כוח וחיכיתי בסבלנות לקראת הפתעות קשות. ואמנם, ניתנה הוראה לשוטר לפתוח את השער והוכנסתי פנימה, אך כאן החל קפארטה בהרפות ובגידוסים. — באיזו רשות אתה מרשה לעצמך לנסוע יחידי בדרכים?! — צעק, — אם יהרגו אותך, הרי דבר ראשון יהיה קול צעקה נגד השלטון הבריטי... אך גרוע מזה: בהתאם להוראותי הובאתי לתחנת המשטרה במקום. ובינתיים הזמן חולף — — —

בהכנסי לתחנת המשטרה הבחנתי בקפארטה המחזיק בידו את רשיון הנסיעה שלי, ובידו השניה שפוסרת הסלפונים כשהוא צועק לתוכה. הועמדתי באחת מפינות החדר ואני כולי רותת. אך ידעתי, כל דיבור לא יועיל. מוטב לשתוק. מה גם שזכרתי, כי באחד מכיסי התפורים במיוחד לתפקידי „סליק“ נמצא מברק ארוך שצריך להגיע ללונדון ולא לידי קפארטה...

— — — כעבור שעה ארוכה הורשיתי לנסוע: „על אחריותך, ואם יחרגו אותך, אל יבוא אלי בטענות“... עמד לנו המזל ובשתי עמדות הביקורת של חיפה, בכניסה וביציאה, לא ארעו תקלות וכך הספקתי להגיע לגבת זמן קצר לפני ששרה האלחוטאית עמדה לסגור את התחנה. משובשתי לבוא הגיחה, שארעה לי תקלה ומאחר שחששה שמא תתגלה, בחרה בסגירתה. שורות שורות נשלח אותו לילה המברק ועם אור הבוקר נסתיימה העברתו לתודתו. ומה שמחנו עם בוא האישור כי המברק נקלט בשלמותו בלונדון.

„פגרינו — הדייק; ליבנו — הצור“

ב־9 במרס 1940 הפעילה ה„הגנה“, בפעם הראשונה, את „קול־ישראל“. דבר־ה„הגנה“ נשמע בכל בית יהודי. הדברים נאמרו במלוא התקיפות, וחמת השלטון בערה. לשוא חיפשו בלשיו את מקום התחנה.

„דרכים, מלוכדים וכבושי־צער וזעם הפגנתם ברמה ועוז את התנגדות העם לגזירת הקרקע — בקע קולו של הקריין מבעד למקלט בשידור הבכורה שלנו — נתקלתם באלות־שוטרים ובכידונות שלופים. לא גרתעתם. לא יצאתם לתקוף ולהתגרות — אך השיבותם מכה תחת מכה.“

דבר לא היה לכם נגד הצבא, אף לא נגד המשטרה.

מרי — זעמכם היה מכוון נגד מדיניות־המעל של „הספּרה־לבן“ ונגד מזימת ההפליה הגזעית ותחום המושב בארצנו“.

ולהלן:

„היישוב כולו התייצב מאחורי שורותיכם, והדים נאמנים מתפוצות הגולה עני להלמות פעמיכם ולבבכם.“

בגאון ואהבה ראה העם את חלוצי מגיני דורכים־עוז בחוצות ירושלים, ערי ישראל ומושבותיו, כשדגל המרי הלאומי נישא בידי האמיצות והנאמנות.

לא נדם גם קול המצפון הבריטי. טובי העם האנגלי, מפלגת העבודה, הליברלים והשמרנים, קראו תגר בפרלמנט על הפרת אמונים לעם ישראל ועל עושיק תקוותו.

אך ממשלת ה„ספּרה־לבן“ אטמה אוזניה; הפרלמנט לא דחה את חוק הרשע וידוע תדעו:

צפויה לנו היאבקות קשה, ממושכה ומרה. העם היהודי לא ישלים עם הפיכת הבית הלאומי ל„גיטו“.

אל דמי!

במשנה־עוז וקנאות, מלוכדים שבעתיים, יעמדו מגיני ישראל על משמר זכותו לאדמת המולדת.

לא גרתע ולא נשקוט עד אם נשים לאל את המזימה.

„אם חומה אין לנו — אנחנו המצודה. פגרינו — הדייק, לבנו — הצור“.

ק ו ל ם י ש ר א ל

— — — „קול־ישראל“ היחה מעין שיא בפעולת „אחינדב“. לראשונה יצאנו אל הרחוב וקרענו „אשנב“ לאלמוניותנו. מעתה דיברנו אל כל יהודי, על אף גזירות הצנזורה והאי־זרים מצד השלטון המנדטורי. ואמנם, ביצוע המפעל נסך קסם מיוחד בצוות. עם זאת הלכה וגדלה הסכנה למפעלנו. ההתגרות הגלויה בשלטון מן ההכרח שתכניסו — כך חשבנו — לאמביציה, שפירושה המעשי יהיה: לגלות בכל הדרכים את „אחינדב“. וסוף סוף, „קול ישראל“, מלבד העובדה ששימש גורם הפגנתי נפלא, לא היה בו כדי לשרת את הצד הבטחוני, והרי זה עיקר תפקידנו. אולם, מאחר שאנשי השורה לא ערבבו בפעולות המחותרת שאלות מדיניות, ניתנה לעסקנים במפלגות זכות ואזיכוח ביצילות המדינית של המפעל ואנו התמסרנו לצד הסכני. ובשטח זה היה המפעל נאה.

קולה של התחנה, בגלים קצרים, נשמע במינות שונות של הארץ על אף ההפרעות. השידורים הראשונים נערכו בעלית הגג שברחוב אנגל בתל-אביב בדיירתה של חברתנו קלר אפשטיין. בתחילה היתה התחנה משדרת ב־7.30 בערב ומכל בית ברחובות תל-אביב היה בוקע קולו של „קול ישראל“. בתקופות מסוימות היתה התחנה משדרת בשעות הצהריים, בשעה 2, אך לבסוף נקבע שהשידורים יתחילו ב־11 בלילה וימשכו 10–12 דקות. בתחילתו של השידור היה נשמע אות התחנה, שריקה, קטע ממנגינת „התקווה“ ולאחר מכן נקראה „הודעה רשמית“ והודעות אחרות.

ערב אחד בתחילתם של השידורים, עלה בידנו לקבל באמצעות „גדעון“ פרטים על שתי האניות „פסיסיק“ ו„אסלנטיק“, שבהם נמצאו אלף ומאתיים מעפילים שתעו ליד חופי הארץ. הפרטים שמסרנו וישמלו את הישוב והגבירו מריו. זוכרני גם שידור אחר, שבו נמסרו פרטים ממהלך ההצבעה בבית הנבחרים הבריטי בענין חוק הקרקעות. „קול ישראל“ הוקיע את שמותיהם של ששת הצירים היהודים שתמכו בחוק...

כמה בעיות „טכניות“ קשורות היו בשידורי „קול ישראל“, שמן ההכרח היה לפתור יום יום: מקום השידור — לא יכולנו לקיים את התחנה במקום אחד מחשש גילויה ומן ההכרח היה להתנועע. קבעתי לי ככלל שלא לחרוג מתחומי צפון תל-אביב. כאן נמצאו בתיים של הרבה חברים טובים, חברי ה„הגנה“ נאמנים, שנכונים היו לתת מקלט לתחנה ולעובדיה על אף הסכנות המרובות שהיו כרוכות בכך. לא היה בית שסירב לאכסן את התחנה. השידורים התנהלו לרוב בשעות הערב והלילה ובמשך כל הזמן עלה בידנו להעלים את מציאותה מעיני הבולשת, שלמטרה זו הביאה מאנגליה מכשירי גילוי מיוחדים; היתה בעיה של תיאום הפעולות, לבל יבולע לרשת הכללית. ובאותם הימים נמצאה כבר תחנת „אחינדב“ בביתו של משה רבינוב, במעונות עובדיס ח' ברחוב הירקון 286. היתה זו דירה קיצונית בקומה השלישית, ששימשה גם כמקום מעבדה ובית־מלאכה ליצירת מקלטים חדשים.

באותם ימי מתיחות הופיעו באחד הערבים במקום התחנה שני שוטרים אנגלים לחיפוש שיגרתי. סענתם היתה, כי אור בוקע כביכול, מבעד החלונות — דבר, שהיה בלתי אפשרי. שני השוטרים סובבו במסדרון הבית כמה דקות ועזבוהו — אך בו בערב נערך „סליק“ וכל התחנה על אביזריה הרבים ניטלטלה למקום סתר אחר.

תשעים יום נמשכו שידורי „קול ישראל“ עד לכניסתה של איטליה למלחמה. משהתקרבה המלחמה לחופי הארץ וסכנת פלישה איימה עליה, לא היה עוד מקום לפעולותיו של „קול ישראל“.